

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > פסח 065 ארבעה בניים חכם תשפב

פסח 065 ארבעה בניים חכם תשפב

הקדמה, הבן החכם

"שלושים יום קודם החג שואלים ודורשים בהלכות החג", בעזר השם נעסוק בסוגיא של הארבעה בניים שבהגדה, לשון התנא בהגדה של פסח: "כנגד ארבעה בניים דיברה תורה אחד חכם אחד רשע אחד תם [1] [1] ואחד שאינו יודע לשאול" - אלו הם הארבעה בניים שנכתבו בהגדה לענין המצוה של 'והגדת לבנך'.

שורש מציאות הבנים

השורש של הבנים הוא ב"בנים אתם להו"ה אלקיכם" וכמו שמבואר באריז"ל שה'בן' יש לו שני שורשים כללים בשם הו"ה שזהו ה'בנים אתם להו"ה אלקיכם', האופן האחד - הו"ה הוא בגימטריא כ"ו וב' פעמים כ"ו עולה נ"ב שזהו בן, והאופן הנוסף הוא באחד ממילויי שם הו"ה שכאשר ממלאים את הה' בה' ואת הו' בו' - יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה -, זה עולה נ"ב והוא הנקרא שם ב"ן שהוא אחד ממילויי הו"ה. וזהו שורש הבן של 'כנגד ארבעה בניים דיברה תורה'.

וכשבני ישראל יוצאים ממצרים חל בהם השם תואר בן בכללותו, בפרטות יותר "בני בכורי ישראל" שהם התקדשו בקדושת הבכורה שבבן, זה השורש של מציאות הבנים.

וא"כ, זהו השורש של דברי התנא "כנגד ארבעה בניים דיברה תורה אחד חכם אחד רשע אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול".

השורשים של 'ארבעה בניים'

והארבעה בניים הללו מצד מנין הארבעה שבהם יש להם כמה וכמה שורשים, שורש אחד מתגלה אצל נח שיש לו שלושה בניים שם חם ויפת, וכשהוא יצא מן התיבה הוא רצה להוליד בן רביעי לפי שיטה אחת בחז"ל, אבל חם סרסו לנח, ועל כן לא נולד הבן הרביעי, אבל בשורש היה ראוי שיוולד בן רביעי, וא"כ זהו השורש של הארבעה בניים אצל נח.

ולאחר מכן בקומת התיקון "אברהם הוליד את יצחק" וכמו שמבואר כמה וכמה פעמים ברבותינו - יצחק בגימטריא ד' פעמים ב"ן, וזה מה שהקב"ה אומר לאברהם "הרבה ארבה את זרעך" ש'ארבה' זה בגימטריא יצחק שבו מתגלה הריבוי של כח ההולדה ולכן ד' פעמים בן עולה בגימטריא יצחק, וזה שורש הריבוי שמתחיל להתגלות בבנים.

וכדברי חז"ל ל כידוע מאד שהארבע מאות שנה של גלות מצרים מתחיל מלידתו של יצחק, המנין של ת"ל שנה זה המנין של השנים של הגלות מצרים כשמונים אותם מברית בין הבתרים, והמנין של ארבע מאות מתחיל מלידתו של יצחק, ודייקא המנין הוא 'ארבע מאות', והארבע הללו הם השורש לארבעה בניים שבהם דיברה תורה.

ובפרטות יותר וכמו שמבואר במגלה עמוקות - הרי כדברי חז"ל שכשפרעה גזר את הגזירות של השעבוד היה לו שלושה יועצים שיעצו לו שהם בלעם, איוב, ויתרו, ומצד כך פרעה שהוא גוזר הגזירה עם שלושת יועציו הם כנגד ארבעה בניים, יתרו מתגלה מהצד הטוב כנגד הבן החכם, בלעם מתגלה כמציאות של רשע, איוב מתגלה כתם ופרעה הוא ה'שאינו יודע לשאול' [2] [2], וא"כ הם השורש של מי שעיכב את יציאת בני ישראל ממצרים.

אבל כשיצאו בני ישראל ממצרים שאז התחדשו הארבעה בנים נאמרו להם ארבע לשונות של גאולה שמקבילים אהדדי, וכידוע, הגר"א בתחילת פירושו על הגדה של פסח מסדר את ההקבלות היסודיות של המנין ארבעה - ושורשם הוא עצם הארבע אותיות של שם הוי"ה.

וכמו שנתבאר מהשם הוי"ה שהוא ארבע אותיות מתפשט הבן שזהו ב' פעמים הוי"ה שבגימטריא בן ויתר על כן האופן של מילוי שם הוי"ה שעולה בגימטריא בן, זהו שורש המציאות של 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה' שהם מקבילים לכל הארבע שנאמרו בכל התורה כולה.

עד כאן בקצרה ממש, ההקדמה על מדרגת הבן בכלל ועל מהות הארבע שבארבעה בנים בפרט [3] [3].

הבן החכם

"חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלקינו אתכם ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", שאלת החכם נאמרה בתורה בפרשת ואתחנן (פרק ו' פסוק כ') "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים" וגו', ושם התשובה שנאמרה - "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה" - ותשובת התנא בהגדה [4] [4] לכאן שונה, ובירושלמי התשובה היא - "אף אתה אמור לו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" שזה לשון קרובה ללשון שנאמר בקרא "עבדים היינו לפרעה ממצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה" כלומר - הם בתוכן שווה אבל זה לא הובא כלשון שנאמרה כאן בתורה אלא כלשון שנאמר במקום אחר.

וא"כ, בכללות ממש יש כאן שתי תשובות לשאלת החכם, התשובה שהוזכרה בתנא דידן בהגדה של פסח "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" והתשובה שנאמר בתורה "עבדים היינו לפרעה ממצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה" או כלשון הירושלמי "בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים".

ובשאל החכם "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלקינו אתכם" כבר עמדו הראשונים - רש"י, ספר איסור והיתר, הרא"ש ועוד הרבה ראשונים ואחרונים - לבאר מהי שאלת החכם, מהי תוכן שאלתו?

יש גם את הנידון הנוסף שדנים בו הרבה מהמפרשים, מה ההבדל בין שאלת החכם לשאלת הרשע שכשהרשע שואל "מה העבודה הזאת לכם" מדייקים את ה'לכם' - "לכם ולא לו, לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שיניו" ולכאן הרי גם החכם אומר "מה העדות וגו' אשר ציוה ה' אלקינו אתכם" ולא מדייקים שמשמע 'אתכם' ולא אותנו.

וכמו שמסביר רש"י ועוד ראשונים, שכיון שהחכם מזכיר ואומר את שמו יתברך - "מה העדות והחוקים" וגו' "אשר ציוה ה' אלקינו אתכם" בזה הוא כלל את עצמו יחד עם הצדיקים ולא עם הרשעים.

שורש שאלת החכם - על עצם המהלך של החלוקה לשלוש

אבל נתבונן ונבין - ביאורים בשאלת החכם נאמרו לרוב [5] [5], אבל הנקודה כאן שהיא בבחינת שורש - הרי נאמר כאן בשאלה "מה העדות והחוקים והמשפטים" שהם חלוקה של ג' מדרגות שישנם במצוות של התורה, עדות, חוקים ומשפטים - וא"כ, בירור השאלה כמו שהסבירו חלק מהמפרשים - כיון שנצטוונו במצוות שנחלקים לג' חלקים, חלקם הם "עדות" שהם עדות למה שהיה, חלקם הם "חוקים" בבחינת "חוקה חקקתי אין לך רשות להרהר אחריה" וחלקם הם "משפטים" שהם דברים שהשכל מתבונן ומבין אותם

כלומר - לפי"ז, עומק שאלת החכם היא על עצם החלוקה של שורש מצוותיה של התורה הקדושה לג' חלקים, בפועל, הג' חלקים הם עדות חוקים ומשפטים, אבל השאלה נובעת מעצם החלוקה של המצוות ששורשם באורייתא לשלושה חלקים.

מהלכי השלוש שביציאת מצרים ומהלכי השלוש שבמתן תורה

ובאמת בפרטות בשורש היציאה ממצרים גופא התגלה בו המהלך של שלושה [6] [6], וכמה דוגמאות - הרי כשמשה רבינו מבקש מפרעה לצאת ממצרים הוא לא אמר לו שהכוונה היא לצאת שלא על מנת לחזור אלא "דרך שלושת ימים נלך במדבר" (שמות ח', כ"ג) - וזה ברור שה'דרך שלושת ימים' שאמר משה זה לא שיעור בעלמא שאומר משה בכדי להטעות את פרעה וכמו שהוא אמר שלשה כך היה יכול לומר יומים או ארבעה ימים וכדו', אלא השיעור של 'דרך שלושת ימים' כמו שמבאר המהר"ל כידוע שזה בבחינת הדין של 'לבוד' שעד ג' טפחים הוא לבוד ומשלושה ואילך כבר נעשה ניתוק, וזהו ה'דרך שלושת ימים נלך' שאז יעשה הניתוק ממצרים.

ובתכלית של יציאת מצרים שהיא ה"תעבדון את האלקים על ההר הזה" שזהו מדרגת מתן תורה גם שם היה מהלך של שלושה - "והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני" (שם י"ט י"א). וא"כ בסדר של יציאת מצרים מתגלה מהלך של שלושה. כלומר - היציאה ממצרים היא במהלכי שלושה וההכנה למתן תורה היא ג"כ במדרגת שלושה.

זה הגילוי של השלושה שבהכנה למתן תורה, אבל מלבד כך יש את כל ה'שלושה' שמנויים בגמ' שהתורה ניתנה בירחא תליתאי ע"י משה רבינו שהוא תליתאי לרחם [וכן ע"ז הדרך משאר הדברים המנויים שם], וכמו כן לענין המדרגה של לימוד התורה מבואר בגמ' בפסחים כידוע על אלו שעסקו בתורה - "איברי להו עגלא תילתא". אבל בכללות - אלו הם כמה דוגמאות של מהלך השלושה שהתגלה במתן תורה.

והדוגמא הברורה והפשוטה ליסוד הדבר שהיציאה ממצרים היתה במהלכי השלוש הוא במצוות האכילה העיקריות שינסם בליל התקדש חג - 'פסח מצה ומרור' [7] [7], שזה וודאי שיסוד מצוות האכילה שבלייל התקדש חג הוא בגדר של **שלוש** - פסח מצה ומרור, זה היסוד של השלוש שמתגלה ממצוות האכילה דאורייתא שיש בליל התקדש חג. [משא"כ מדרבנן היסוד הוא ארבעה שזה העומק של ארבע לשונות של גאולה שמתגלים במצוות ארבע כוסות, וכמו שיתבאר לקמן].

שורש הג' הבנים - חוץ מהרשע ושורש הד' בנים שהרשע בכלל

וא"כ, שורש השאלה של החכם היא על ה'שלוש'. - ונתבונן להבין עמוק - בארבעה בנים שלוש מתוך ארבעה בנים השואלים יש בהם חיבור לצד הקדושה חוץ מן הרשע ש"המוציא עצמו מן הכלל" כלומר - ה'כלל' הוא ה'שלוש' והוא הוציא את עצמו במה שהוא רביעי מהכלל הזה.

ניתן את הדוגמא הבהירה מאד של 'הוציא עצמו מן הכלל' מצד הקדושה [וכמובן, זה לא 'הוציא' כפשוטו], יש לנו ג' אבות כדברי חז"ל "אין קורין אבות אלא לשלושה" אלא שיש אב רביעי שהוא דוד שהוא ייכלל ג"כ בכלל האבות, והרי דוד נולד מצד אביו מיהודה שאלו הם הארבעה בנים שהיה ללאה שע"ז נאמר בקרא שאחרי הבן הרביעי - "ותעמוד מלדת" שזה מהלך של ארבעה דתיקון [ומה שלאחר מכן היא מולידה את יששכר וזבולון זה כבר מהלך חדש של לידה], ומצד זה, מה שדוד מגיע מצד אביו מיהודה שהוא הבן הרביעי זה השורש לכך שהוא 'רגל רביעי שבמרכבה', אבל מצד אמו, הוא לא מגיע מהכלל ישראל אלא הוא בן גרים, וא"כ, זה בדיוק הפוך - הוא מגיע מ'הוציא עצמו מן הכלל' אבל זה הפוך בדיוק מ'ישראל מומר', כלומר - הרשע כשהוא הוציא עצמו מן הכלל הוא כופר בעיקר אבל דוד במה שהוא משורש גרים הוא **מכניס את עצמו לכלל**, וא"כ, יש כאן 'דבר והיפוכו' שיש לו שורש אחד, זה המציאות שמתגלה אצל הרשע שהוא עומד כחלק נפרד ממצאות הכלל.

אבל נתבונן להבין עמוק - כמובן שבשורש התורה הקדושה שהתגלה בהר סיני, נכללו שם כולם, החכם, הרשע, התם והשאינו יודע לשאול, וסימנך - במה שנאמר במדרגת מתן תורה '**חרות** על הלוחות' ש'חרות' הוא ראשי תיבות **חכם, רשע תם ושאינו יודע לשאול** [8] [8]. וא"כ במתן תורה היה את שלימות ההארה במה שכולם נכללו יחד והכנסת ישראל כולה חוזרים ומצטרפים.

מה שאין כן ביציאת מצרים שהרשעים לא היו מצורפים לכנסת ישראל וכדברי חז"ל כידוע על הפסוק "והמושיעם עלו בני ישראל מארץ מצרים" ש'המושיעם' היינו אחד מחמש או אחד מחמישים וכו' ואילו הרשעים מתו במכת חושך, וא"כ, ביציאת מצרים עיקר המדרגה שמתגלה בבנים היא המדרגה של שלושה והרשע אינו בכלל.

והאופן הזה מבואר בעומק במה שאומר משה רבינו לפרעה "דרך שלושת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלקינו" ולאחר מכן לפני מכת ארבה - "בנערנו ובזקנינו נלך וגו' כי **חג** ה' לנו" ש'**חג**' הוא ראשי תיבות **חסד גבורה**. והיינו שמצד מדרגת הג' בנים, החסדים והגבורות מצורפים יחד שזהו הצירוף של שם הוי"ה של חסד עם שם הוי"ה של גבורה כמו שמוזכר בדברי האריז"ל שהוא לעיל, שאלו הם ה'**ב' פעמים הוי"ה** שהם בגימטריא **בן**, אלו הם הג' בנים שמתגלה בהם צירוף החסד והגבורה.

אבל הבן הרביעי שהוא ג"כ ב' פעמים הוי"ה - זהו הוי"ה בניקוד אלקים שהוא הוי"ה של גבורה, ומהשורש הזה נולד דין עד כדי הפסולת שבמציאות הרשע שזהו הרשע מה הוא אומר'...

אבל מ"מ א"כ, עיקר הבנים הם שלוש, והדבר פשוט גם מצד עצמו - שהרי הרשע מכח שהוא אומר 'מה העובדה הזאת לכם - לכם ולא לו לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר' והרי שהוא **הוציא עצמו מן הכלל** וא"כ נשארו השלוש בנים ואין את המציאות של ארבעה בנים.

זה א"כ, עומק הגילוי שמתגלה ביציאת מצרים שיש כאן רק שלושה בנים והבן הרביעי הוא איננו שייך לקומה השלימה של

מדרגת יצחק שכנגד הד' בניים ומדרגת יוסף שכנגד הג' בניים

נתבונן ונבין, איפה השורש של הדברים - כמו שנתבאר לעיל, **יצחק** הוא בגימטריא **ד' פעמים בן** שכנגד הארבעה בניים, אבל כפי שנתחבר השתא, ביציאת מצרים מתגלה רק שלושה בניים - וזה גופא עומק שאלת החכם "מה העדות והחוקים והמשפטים" שזה שאלה על הג' מדרגות והיינו שהחכם משייך את עצמו למדרגת הג' בניים - חכם תם ושאינו יודע לשאול ללא הרשע שהוא הוציא עצמו מן הכלל וכפר בעיקר וא"כ הוא נבדל מהם.

ושורש הדברים, יש את מדרגת יצחק שהוא ד' פעמים בן כנגד הד' בניים ויש מדרגה של יוסף שהוא כנגד הג' בניים וכמו שמסודר הרבה בדברי רבותינו, **ג' פעמים בן** עולה **קנ"ו** שהוא בגימטריא **יוסף**, והיינו שיצחק מצרף במדרגתו גם את מי שהוא אינו ראוי להיקרא בן והדוגמא הבהירה והשורשית שמתגלה אצל יצחק עצמו זה עשיו הרשע שכדברי הגמ' הידועה בפ"ק דקידושין הוא נקרא "ישראל מומר" שזהו ה' הוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר', אבל מכח יצחק עשיו גם מצטרף וזה מה שעשיו מבקש מיצחק ברכה - "הברכה אחת היא לך אביו" וכמו שאומרים חז"ל כידוע שזה היה בליל פסח שלכן יצחק אמר לעשיו "ועשה לי שני גדיי עזים" - אחד לפסח ואחד לחגיגה, ויצחק רצה לברך אז את עשיו, כלומר - כיון שיצחק הוא בגימטריא ד' פעמים בן, א"כ הוא לא מצרף רק את החכם התם וה' שאינו יודע לשאול' - ודייקא 'תם' שזהו יעקב 'איש תם' - אלא הוא מצרף גם את הרשע עמהם, זוהי מדרגתו של יצחק.

ולכן גלות מצרים התחילה מלידתו של יצחק כי מכחו מצטרפים כל הד' בניים, ולעומת כך ב'אלה תולדות יעקב יוסף', ביעקב נאמר "ויעקב הלך לדרכו" ואילו עשיו הולך לארץ שער שהוא נבדל מיעקב, וא"כ, מדין יעקב מצרפים את החכם התם ושאינו יודע לשאול. - זהו 'אלה תולדות יעקב יוסף' שיוסף הוא בגימטריא **ג' פעמים בן** שהוא מצרף רק את מדרגת הג' בניים ולא את המדרגה של ד' בניים.

וא"כ, כאן מונח עומק החילוק בין מדרגתו של יצחק למדרגתו של יוסף, ולפי"ז נחזור לשאלת החכם - "חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלקיני אתכם" כלומר - הוא מתיחס בשאלתו לחלוקה של ג' חלקים וא"כ בעומק הוא שואל מה השורש של החלוקה של השלוש - שהיא זאת שמולידה את הג' בניים, חכם תם ושאינו יודע לשאול, זולת הרשע שהוציא עצמו מן הכלל.

עומק התשובה לחכם - השלושה מצטרפים להיות אחד

"ואף אתה אמור לו [9] [9] כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", כלומר, שעל אף שבעומק המצוה בליל התקדש חג היא לאכול שלושה דברים - פסח מצה ומרור, אבל לבסוף נשאר טעם רק מדבר אחד שזהו הקרבן פסח שהוא העיקר, והיינו שכיון שבקרבן פסח נאמר "על מצות ומרורים יאכלוהו" לכן עיקר הטעם שצריך שישאר הוא הטעם של הפסח [10] [10], והיינו שביסוד הדין דאורייתא אף שיש מצוה של "על מצות ומרורים יאכלוהו" אך אין דין שישאר טעם מצה וטעם מרור בזמן שביהמ"ק קיים [וכבר שאלו זאת המפרשים למה אין דין כזה שישאר טעם מצה וטעם מרור].

מה עומק הדבר שצריך שישאר רק טעם אפיקומן של הפסח? - כשיש לנו מצוה של פסח מצה ומרור זה לא במהלך של ג' מצוות כפשוטו אלא כמו שמפורש בקרא "על מצות ומרורים יאכלוהו" - אין דין לאכול פסח מצה ומרור כל אחד כמצוה לעצמו אלא הדין הוא לאכול אותם כאחד "על מצות ומרורים יאכלוהו" ובעומק זה מתגלה בשיטת הלל שהיה כורך פסח מצה ומרור כאחת ואוכלם לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו, ועומק הדבר שלפי הלל יש דין לאוכלם כאחד, מתחדד כאן ההגדרה ביתר בהירות שהאכילה היא לא אכילה של ג' דברים אלא אכילה של שלושה דברים שמצטרפים בבת אחת מציאות של דבר אחד.

וא"כ, החכם שואל 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלקיני אתכם', וכמו שנתבאר שאלתו היא על בחינת מהלך השלוש שהמצוות נחלקים לג' חלקים, עדות חוקים ומשפטים.

והתשובה שעונים לחכם היא שהשלוש הם לא שלוש כפשוטו אלא שלוש שנעשה בהם מציאות של אחד וזה הגילוי בקרבן פסח שעל אף ש"על מצות ומרורים יאכלוהו" מכל מקום 'אין מפטירין אחר הפסח [=דייקא] אפיקומן' שהדין הוא שישאר טעם פסח בפיו והיינו שמכל ג' האכילות נשאר רק מדרגה של טעם וכיון שהאכילה נהפכת לאופן של טעם, הטעם הוא הכח שמצרף את שלשתן.

עומק ה'הקחה את שיניו שנאמר ברשע

ולפי"ז במה שנאמר אצל הרשע - "מה העבודה הזאת לכם וכו' לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שינוי ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים וגו' אילו היה שם לא היה נגאל" והיינו כמו שנתבאר שביציאת מצרים יצאו רק החכם התם והשאינו יודע לשאול ואילו הרשע מת במכת חושך וזה מה שאומרים לו 'אילו היה שם לא היה נגאל'.

אבל מה העומק של 'ואף אתה הקהה [-מלשון קהות] את שינוי' -? - כאשר האדם אוכל ישנם שני שלבים באכילה, השלב הראשון של האכילה כשאכילת האדם היא כראוי [11] הוא ב'שינים טוחנות' טחינת השיניים את האוכל, ולאחר מכן כסדר צורת האכילה שהמאכל נכנס לבית הבליעה שאז יש מציאות הטעם.

והרי כמו שנתחדד המקום שמתחברים הפסח מצה ומרור זה במקום הטעם, שהרי במקום האכילה החיבור ביניהם הוא עדיין אינו שלם, ואף להלל שיש חיבור באכילה עצמו ע"י שהוא כורכן ביחד ואוכלם אבל זה עדיין מוגדר כג' דברים - פסח מצה ומרור - אבל הגילוי שהם חוזרים ומתאחדים והופכים להיות אחד זה מתגלה ב'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' שדייקא יש דין בפסח שישאר בו טעם פסח בפיו ואין צורך שישאר בפיו טעם מצה ומרור, כי שם הם מתאחדים יחד.

ונמצא שמקום אחדותם הוא לא במקום אכילתם בשיניים אלא עיקר [12] [12] מקום אחדותם הוא בחיבורם בטעם.

והרי כמו שאומרת הגמ' שצריך טעם מצה וטעם מרור [13] [13] כלומר שצריך שזה יגיע למדרגת טעם ולא סגי בבליעה שהיא בבחינת של 'הלעיטני נא' שזה חלקו של עשוי הרשע, הפסולת של הבן הרביעי שיצא מיצחק כמו שנתחדד.

וא"כ, זה החיבור שמתגלה במדרגת השלוש שמתחברים יחד במדרגת הטעם אבל הרשע שאינו מתחבר עם שלושת הבנים אלא הוציא עצמו מן הכלל וכפר בעיקר, אצלו הפסח מצה ומרור הם שלוש אכילות שכל אחת היא מציאות נבדלת לעצמה, ואצלו האכילה היא רק 'הלעיטני נא', א"כ אצלו אכילתו נשארת במקום השיניים ואינה משתלשלת למקום בליעת הפה שהוא מקום הטעם.

ולכן נאמר אצל הרשע 'ואף אתה הקהה את שינוי' כלומר - כיון שאצלו האכילה נשארת אכילה של שיניים בלי הגעה למציאות של טעם, זה הסיבה בעומק שהרשע נבדל מהאכילה של 'על מצות ומרורים יאכלוהו'.

עומק התיקון של הארבעה בנים מכח תקנת ד' כוסות

ולפי"ז - חשבון הדברים ברור - מדאורייתא המצוה היא לאכול ג' דברים, פסח מצה ומרור [14] [14] ואין כח של רביעי באכילה, אבל מדרבנן יש תיקון של כח של רביעי גם באכילה עצמה מדין 'שתיה בכלל אכילה' כדברי הגמ' הידועים ביומא ועוד שזהו מצות ארבעה כוסות שתיקנו חכמים, כלומר, מה שמדין האכילה נאמר אצל הרשע 'אף אתה הקהה את שינוי' והוא בגדר 'הוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר' שהוא נבדל ממציות הצירוף של החכם - תם - שאינו יודע לשאול. אבל מדין התקנה דרבנן של ד' כוסות גם הרשע נתקן וזהו הד' לשונות של גאולה.

התיקון של הבן הרשע במה שסמוך לחכם

וכמו שמבואר להדיא באריז"ל ועוד, שהרי לכאול הסדר של הבנים בהגדה היה צריך להיות חכם, תם, שאינו יודע לשאול ולאחר מכן רשע ומדוע הרשע נמצא סמוך לחכם, ומה שמתבאר - היא גופא, אם הרשע היה אחרון באמת לא היה לו תיקון אלא הוא היה נשאר ועומד כנבדל לעצמו, ומה שסידרו אותו אחר החכם שזהו הכח של 'כולם בחכמה איתברירו' שכח החכם הוא לברר את חלקי הרע ולהעלות אותם לטוב, ולכן הסמיכו את הרשע לחכם ע"מ לתקן את הרשע - כך אומר האריז"ל במפורש.

כאן מונח כל מהלך הדברים שנתבאר השתא - מצד המהלך הפשוט של שלושה, באמת יש רק חכם תם ושאנו יודע לשאול והרשע לא מצורף, אבל בכחו של החכם ששואל 'מה העדות והחוקים והמשפטים' שזה גופא שאלתו, מה התפיסה של השלוש, מה שמשיבים לו הוא שבועמק זה לא שלוש, ראשית, בעצם זה שהרשע סודר אחריו א"כ, יש כאן עליה למציאות הרשע, אבל יתר על כן, הרי מכח המצוה דרבנן של שתיית ד' כוסות מתגלה בעומק שעל אף ש'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' שיש דין לא לאכול שום דבר בשביל שישאר טעם פסח ומכל מקום שותים את הכוס שלישי של ברכת המזון ואת הכוס הרביעי שגומרים עליו את ההלל אחר אכילת האפיקומן, כלומר - מתגלה כאן שהשתיה שהיא במדרגת ארבע - ארבע כוסות, היא יכולה להיות אחרי אכילת האפיקומן.

ובזה מתגלה שמכח הדרבנן מתקנים גם את מציאות הרשע שהוא יכול להצטרף.

וזה גופא התשובה שמשיבים לחכם בעומק - משיבים לו ראשית, שבאמת השלוש הם לא נשארים במדרגה של שלוש אלא

הכל מתאחד במדרגה של 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' ע"י הטעם. אבל יתר על כן שכיון שלאחר החכם מיד מגיע ה'רשע מה הוא אומר', א"כ עומק הדבר שמתגלה כאן הוא שהרשע נכלל יחד עם הארבעה בני-שזה מכח הארבע לשונות של גאולה והגילוי של זה הוא במה שבדין השתיה של הארבע כוסות שהם כנגד ד' לשונות של גאולה לא נאמר הדין של 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' ואף שאסור לשתות שאר משקין מ"מ מחוייבים לשתות את ה'ב' כוסות אחרונים לאחר אכילת אפיקומן, זה העומק שמשיבים לחכם שהתפיסה היא לא המדרגה של שלוש אלא היא המדרגה של ארבע.

עומק העליה של הרשע כשנהפך לבעל תשובה

ובעומק, כדברי הגמ' הידועים במועד קטן דף ט"ז שהגילוי של מדרגת הארבע הוא בדוד המלך שנקרא 'ראש השלישים' וכדברי הגמ' שם שהוא 'ראש לג' אבות', כלומר - הוא לא רביעי מדין רביעי שהוא אחרון אלא מתגלה הרביעי שמחבר את שלשתם בסוד דוד שהוא רבן של בעלי תשובה כדברי חז"ל, שע"ז מבואר בגמ' בברכות כידוע "במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד", ועי"כ מתגלה שהרשע מכח התשובה שהוא עושה - לא רק שהוא שב בתשובה אלא הוא משיב את החכם - תם - שאינו יודע לשאול, הוא משיב את כולם יחד והוא מעלה אותם למדרגת ה'אחד'.

וזה הגילוי של 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' שאעפ"כ שותים אחריו את הכוס השלישי ואת הכוס הרביעי, ועי"כ כל הארבעה בני-מצטרפים חד.

כאן מונח עומק שאלתו של החכם ועומק התשובה שמשיבים לחכם, עומק התשובה שמשיבים לחכם היא בזה שמסמיכים אליו מיד לשאלתו את ה'רשע מה הוא אומר' שבזה גופא מונח עומק התיקון של הרשע כמו שנתחדד, זוהי עומק התשובה שמשיבים לחכם, שהכל חוזר ונכלל בבת אחת וחוזר למציאות ה'אחד'.

ונמצא שבתשובה לחכם ישנם שני מהלכים כמו שנתחדד, מהלך הראשון של תשובה לחכם הוא 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' שזה מהיסוד שנשאר רק טעם פסח ולא טעם מצה ומרור שזה מכח ששלושתם חוזרים ומתאחדים כדוגמת הענפים שחוזרים לשורשם שהם אחד, זה הבחינה של שלושה שחוזרים לאחד.

אבל בעומק יותר במה ש'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' ואעפ"כ שותים לאחר מכן יין - ובמה שמסמיכים את שאלת הרשע לשאלת החכם ותשובתו, כאן מונח עומק תיקון הרשע שנתקן עם הצדיק - הוא נתקן עם החכם - תם - שאינו יודע לשאול. ובזה מתגלה המדרגה של שורש התיקון.

שורש התיקון של 'ראשו של עשוי קבור במערה' שמקביל לגדלות המוחין לביל פסח

ובעומק - מדין 'ואת עצמות יוסף לקח עמו' שהם הוציאו עמם ממצרים זה מדין **שיוסף** הוא **ג' פעמים בן** כמו שהוזכר שזה החכם - תם - שאינו יודע לשאול. אבל מדין יצחק שהוא למעלה מיוסף שהוא **ד' פעמים בן** יש כאן שורש של תיקון לעשוי שזה הגילוי שראשו של עשוי נקבר במערה, כלומר - שהרי כידוע בפסח מגיעה מדרגת גדלות המוחין שבאה לפני קטנות המוחין, והרי ידועים דברי הנצי"ב שעשוי שנאמר בו 'איש שעיר' היינו שאצל כל אדם כל עוד שלא גדלו השערות הוא נקרא קטן וכשהשערות גדלים הוא נקרא גדול אבל עשוי שהוא היה 'איש שעיר' כלומר שהיה לו **סימני גדלות** מזמן לידתו. ולכן הוא נקרא עשוי מלשון עשוי וגמור.

ובעומק, "כי אח עשוי ליעקב את יעקב אהבתי ואת עשוי שנאתי", מצד הקלקול נאמר "את יעקב אהבתי ואת עשוי שנאתי" אבל מצד התיקון נאמר "כי אח עשוי ליעקב" כדברי האריז"ל כידוע, וא"כ, מצד התיקון מתגלה בו כבר מדרגת הגדלות בזמן הקטנות - וזה הסוד של הארת הפסח שבמקום שיבוא סדר שקודם בא הקטנות ולאחר מכן גדלות, בעשוי מתגלה הגדלות שקודם הקטנות, זה עומק התיקון שמתגלה ביציאת מצרים, וזהו 'ראשו של עשוי קבור במערה' - ראשו של עשוי, כלומר הגדלות שהוא ראש שהוא בבחינת מוחין גמורים ולא מוחין שהם מושפלים למדרגת גופא, זהו 'ראשו של עשוי קבור במערה'.

ובזה מתגלה מדרגת יצחק שהוא ד' פעמים בן ולא כמו מדרגת יעקב - יוסף שיוסף הוא בגימטריא ג' פעמים בן שאלו הם החכם, תם ושאינו יודע לשאול בלא שכוללים את הרשע עמהם, אבל מכחו שלו יצחק כוללים חכם - רשע - תם - ושאינו יודע לשאול, וזהו "הברכה אחת היא לך אבי" שבקש עשוי להתברך מיצחק לביל פסח, ואת אותו כח של "הברכה אחת היא לך אבי" אנחנו ממשיכים בכל ליל פסח במה שאנחנו מסמיכים את הרשע לחכם כמו שנתבאר.

זה עומק התשובה שמשיבים לחכם שמכח כך כולם חוזרים ונכללים יחד, וזה הגילוי במה שהחכם והרשעים מצטרפים יחד אהדדי כמו שנתבאר.

כאשר זה מתגלה מצד הקלקול זה מה שבחטא העגל מתחילה הרגו את חור ועי"כ נשתלשל מעשה העגל שמכח כך פחד

אהרן שיהרגו גם אותו. - חור ר"ת חכם ורשע, כלומר - שם במדרגת העגל נפל הצירוף של החכם והרשע.

אבל בליל התקדש החג מכח התקנה דרבנן של ד' כוסות שכנגד ד' לשונות של גאולה שמאיר ההארה של ארבעה בנים - ומאיר המדרגה של יצחק שנולדו מכחו יעקב ועשיו התם והרשע, ומכח יצחק שהוא בבחינת החכם מצטרפים כולם יחד אהדדי, זה עומק התיקון שבשאלת החכם ובתשובת החכם.

מה שמשיבים לחכם בתשובה הוא ש"כנגד ארבעה בנים דברה תורה" שהמהלך הוא לא רק מהלך של שלוש, כי הארבעה בנים מצורפים כולם יחד.

אליהו בגימטריא בן - בחינת הבן החמישי

והתיקון הזה, זה השורש של התיקון שמתגלה בד' לשונות של גאולה, וכשיושלם התיקון השלם הם יושלמו לה' לשונות של גאולה [15] [15] שזהו הכוס החמישית של אליהו שבא מדין הספק - המחלוקת אם שותים כוס חמישית או לא, שהיא כנגד הלשון האחרונה של הגאולה העתידה, וכידוע אליהו הוא בגימטריא בן, שאליהו הנביא כבר מגלה מהלך נוסף במהלך הבן.

וכאשר מצרפים את מדרגת הבן הנוסף, זה עולה מ-ר"ח שהם ד' פעמים בן ל-ר"ס שזה עשרה פעמים הוי"ה, שזה כבר תיקון שלם של הגאולה העתידה, אבל זה עדיין לא מונח בגילוי בשאלת החכם ובתשובתו, אבל אצל החכם מתברר המדרגה של 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה'.

[1] [16] ובלשון הירושלמי בפסחים, במקום תם הוא נקרא טיפש.

[2] [17] ואפשר לדון ולבאר את סדר ההקבלות.

[3] [18] הסוגיא של ארבעה היא רחבה מאד, ונתבאר בקצרה ממש את מהות הארבע שבארבעה בנים.

[4] [19] שכן הוא גם הנוסח במכילתא.

[5] [20] ואפשר להזכיר לפחות עשרות ביאורים שהוזכרו במפרשי ההגדה. - יש ביאורים שיותר קרובים ללשון של השאלה ויש ביאורים שיותר רחוקים מל' השאלה.

[6] [21] וכבר עמדו על כך המפרשים שלכאול' השאלה על עדות חוקים ומשפטים זה שאלה על כללות התורה כולה ואינה דווקא על היחס של יציאת מצרים, - אבל בפרטות, באמת התגלה שלוש דייקא ביציאת מצרים.

[7] [22] וה'כלי יקר' על הפסוק 'מה העדות והחוקים והמשפטים' מגדיר שלושה המצוות הללו - פסח מצה ומרור, נחלקים ל"עדות חוקים ומשפטים".

[8] [23] ודבר זה כתוב כמעט בשלימות ב'מגלה עמוקות' אלא ששם זה כתוב בלשון הרמז שבאות ו'.

[9] [24] ובלשון המכילתא 'אף אתה פתח לו בהלכות הפסח'.

[10] [25] והשתא שאין בידינו פסח נאמר דין אפיקומן על המצה שישאר טעם מצה בפיו.

[11] [26] אם זה לא באופן של 'הלעיטני נא' שזהו אכילתו של עשוי - אדום.

[12] [27] ומדגישים 'עיקר', כי יש אחדות גם במקום האכילה שזהו היכורכם כאחד'.

[13] [28] ע' בגמ' בפסחים דף קט"ו ב' ובגמ' בברכות דף ל"ח ב'.

[14] [29] יש עוד מצוה שמתקיימת דוקא בפה שזהו הסיפור יציאת מצרים שזה דין רביעי שבפה, אבל זה לא מדין של אכילה, וא"כ אף שמדאורייתא מתגלה כח של רביעי בסיפור יצי"מ וזהו 'לחם עוני - שעונים עליו דברים הרבה', אבל זה לא כח רביעי מדין אכילה אלא מדין סיפור.

[15] [30] וזה כבר הרחבה לעצמה.

- [פסח 31]

Hebrew PDF File:

בלבבי.פסח.הבן.החכם

English PDF File:

Bilvavi.Pesach.Wise.Son

Source: <https://bilvavi.net/node/12506>

Links

[1] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftn1

[2] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftn2

[3] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftn3

[4] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftn4

[5] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftnref10 [26] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftnref11 [27] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftnref12 [28] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftnref13 [29] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftnref14 [30] file:///D:/DATA-

ACTIVE/BILVAVI/WWW/UPLOAD%20TO%20WEBSITE/placed%20on%20new%20site/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA%20%D7%A2%D7%9C%20%D7%94%D7%90%D7%AA%D7%A8/%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A1%D7%97/%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D/_%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%93%D7%99%20%D7%94%D7%A9%D7%A0%D7%94_%D7%A4%D7%A1%D7%97_065_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%94%20%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D.docx#_ftnref15 [31] <https://bilvavi.net/pesach>